

VAPAAEHTOISTOIMINNAN INFO

Merja Majalahti, Jaana Tuomela & Ulla-Maija Virén

INFON SISÄLTÖ

- Käsitteitä
- Historiaa
- Vapaaehtoistoiminnan periaatteet
- Vapaaehtoistointaan liittyviä lakeja ja ohjeita
- Vapaaehtoistointaa tarjoavat tahot
- Tilastotietoa vapaaehtoistoinnasta
- Minä vapaaehtoistyöntekijänä
- Vapaaehtoistoiminnan motiivit
- Arvojen pohdintaa
- Vapaaehtoistointaan liittyvää kirjallisuutta ja lisämateriaalia

Vapaaehtoistoiminnan määritelmä

”Yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyväksi tehtyä toimintaa, josta ei saa rahallista korvausta, jota tehdään ilman pakkoa ja jota ei pidetä velvollisuutena perhettä tai sukua kohtaan”
(Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry 2005)

- Vapaaehtoistoiminta on tasa-arvoista toimintaa toisten ja oman elämänlaadun parantamiseksi
- Vapaaehtoistoimintaa:
 - ihmisten keskinäinen tuki – vertaistoiminta
 - toisten ihmisten auttaminen – palvelutoiminta
 - yhteiskunnallinen osallistuminen – kansalaisvaikuttaminen ja yhdistystoiminta

Vapaaehtoistoiminta = vapaaehtoistyö

- Vapaaehtoistoiminta / vapaaehtoistyö on erotettava vastikkeellisesta palkkatyöstä
- 1980-luvulla käsite vapaaehtoistoiminta vakiinnutti asemansa yhdistystoiminnassa
- Vapaaehtoistoiminta nähdään kollektiivisena toimintana, vapaaehtoistyö konkreettisemmän yksilöllisen tehtävän suorittamisena
- Vapaaehtoistyö käsitteellä korostetaan tekemisen tärkeyttä, kyseessä on yhtä arvokas työ kuin palkkatyö
- Vapaaehtoistyö on käsitteenä kansainvälinen (voluntary work, frivilligt arbete)

Aktiivinen kansalaisuus

- Vaikuttamista ja toimintaa yhteiseksi hyväksi
- Vastuun ottamista yhteisistä asioista
- Oma valinta
- Syntyy kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa

- Aktiivisen kansalaisuuden arvot ja asenteet pohjautuvat kiinnostukseen yhteisiä asioita kohtaan, yhteiskunnan pelisääntöjen kunnioittamiseen, suvaitsevaisuuteen, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja kykyyn sietää erilaisuutta

Tämä kansa osasi kerran kantaa yhteisvastuutaan vähäeleisesti:

*Katsoi aamulla naapurimökin suuntaan,
nouseeko yksineläjämummon piipusta kahvinkeitto savut,
että vieläkö siellä hengissä?*

*Asteli lähimmäisleipä kainalossa oikopolkua pellontaustatorppaan
kertomaan omat kolottamiset*

ja kyselemään naapurin hengenahdistukset.

*Niitti kesällä lesken lampaille heinät,
nosti syksyllä sokean mummon potaatit,
eli todeksi arkipäivän toveruutta*

tietämättä, että sillä kaikella on niin hieno nimi kuin

VAPAAEHTOISTYÖ

- tuntematon -

Historiaa

- 1800-1900-luku
maatalousyhteiskunta
hyväntekeväisyys, rouvasväenyhdistykset
SPR 1877, Suomen Mielenterveysseura 1897
Martat 1899
- 1920-luku
kansalaissodan jälkeinen aika
köyhäinhoito, hyväntekeväisyysyhdistykset
MLL 1920
- 1930-luku
lama- ja pula-aika
valtion tiukka vastuu (huoltolait)
järjestöt jäsenten etujen ajajina
Suomen Syöpäyhdistys 1936, Invalidiliitto 1938
- 1939-1945
maailmansodan aika
järjestöjen perustoiminta keskeytyi
sodasta kärsiviä ihmisryhmiä koskevat lait
Väestöliitto 1941, Hengitysliitto 1941

Historiaa

- 1945- jälleenrakentamisen aika
järjestöt täydentävänä apuna
erityisryhmien aseman kehittäminen
Invalidihuoltolaki 1946
- 1960-1970-luku hyvinvointivaltion synty
Kansanterveyslaki 1972
nuoriso- ja opiskelijajyhdistykset
Allergia- ja astmaliitto 1969, Eläkeliitto 1970,
Kynnys ry 1973
- 1980-luku sosiaaliturvan laajeneminen
Sosiaalihuoltolaki, VALTAVA-uudistus 1984
järjestöjen palvelutoiminta lisääntyi (ostopalvelut)
järjestötoiminnan pirstoutuminen
Vapaaehtoistyön neuvottelukunta (Helsinki) 1986

Historiaa

- 1990-luku
 - hyvinvointivaltion kriisi
 - palvelurakenteiden monipuolistaminen
 - vapaaehtoistoiminnan tunnustaminen
 - vapaaehtoistoiminnan keskuksien synty
 - kansainvälinen ulottuvuus järjestötoimintaan
 - Vapaaehtoistoiminnan neuvottelukunta (Pori) 1990
 - Kansalaisareena ry 1993
- 2000-luku-
 - järjestöalojen synty
 - järjestö – kunta yhteistyö vahvistuu
 - osallisuus laajenee (korkea työttömyysaste)
 - vapaaehtoistoiminnan kehittäminen
 - Satakunnan Järjestöyhteistyöryhmä JYTRY 2008
 - järjestöjen fuusiot (SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2012)

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet

- Vapaaehtoisuus
- Tasa-arvoisuus
- Vastavuoroisuus
- Palkattomuus
- Ei-ammattimaisuus
- Luotettavuus ja sitoutuminen
- Luottamuksellisuus ja vaitiolo
- Suvaitsevaisuus
- Puolueettomuus
- Kohderyhmän / -henkilön ehdoilla toimiminen
- Yhteistyö
- Yhteisöllisyys
- Oikeus tukeen ja ohjaukseen
- Toiminnan ilo ja ihmisenä kasvaminen

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet

- Vapaaehtoisuus
 - oma halu, mielekäs toiminta, ajankäyttö
- Tasa-arvoisuus
 - tasa-arvoinen kohtaaminen
- Vastavuoroisuus
 - hyvää mieltä kaikille, win – win periaate, annan - saan
- Palkattomuus
 - jokapäiväinen leipä ansaitaan muualla
- Ei-ammattimaisuus
 - tavallisen ihmisen tiedot ja taidot riittävät
- Luotettavuus ja sitoutuminen
 - sovitut asiat tehdään mahdollisimman hyvin ja ajallaan omat voimavarat huomioiden
- Luottamuksellisuus ja vaitiolo
 - luottamuksellista toimintaa, edellyttää vaitioloa

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet

- Suvaitsevaisuus
 - erilaisuus hyväksytään
- Puolueettomuus
 - toimitaan tasapuolisesti kaikkien edun mukaisesti
- Kohderyhmän / -henkilön ehdoilla toimiminen
 - jokainen vastaa itse elämästään, tehdään yhdessä muttei puolesta
- Yhteistyö
 - tarvittaessa ammattilaisten, omaisten ja ystävien tukena
- Yhteisöllisyys
 - toiminnan kautta muodostuu tärkeitä yhteisöjä ja ystävyysuhteita
- Oikeus tukeen ja ohjaukseen
 - mahdollisuus mm. organisaation ja vertaisten apuun ja tukeen
- Toiminnan ilo ja ihmisenä kasvaminen
 - oppiminen

Vapaaehtoistoimintaan liittyviä lakeja ja ohjeita

- Suomessa ei ole vielä vapaaehtoistyötä määrittävää lakia
- Oikeusministeriö vastaa vapaaehtoistyön koordinaatiosta ja kehittämisestä
- Työttömät
 - Työttömyysturvalaki (30.12.2002/1290) määrittelee työttömien vapaaehtoistyötä *”on oikeus työttömyysetuuteen ajalta, jona palkatta osallistuu tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistyöhön tai tavanomaiseen talkootyöhön”*
 - Työ- ja elinkeinoministeriön ohje (TEM/1298/00.11.03/2013) selventää oikeutta työttömyysetuuteen vapaaehtois- ja talkootyön aikana
- Talkootyö
 - Verohallinnon ohje Yleishyödyllisten yhteisöjen ja julkisyhteisöjen vapaaehtoistoiminnan ennakkoperintäkysymykset (A119/200/2016, 17.3.2017) *”vapaaehtoistyöntekijän verovapaana arvoltaan vähäisenä tavaralahjana voidaan pitää hänelle **kiittämistarkoituksessa** annettua lahjaa, jos sen arvo on enintään 100 euroa”*
 - Luonnollisen henkilön tekemän talkoo-, naapuriapu- ja vaihtotyön verotus (A31/200/2013, 4.11.2013)

Vapaaehtoistoimintaan liittyviä lakeja ja ohjeita

- Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014)
- Työturvallisuuslain (23.8.2002/738) vapaaehtoistyötä koskeva pykälä velvoittaa vapaaehtoistyötä teettävän organisaation huolehtimaan ”*että vapaaehtoistyöntekijän turvallisuudelle tai terveydelle ei aiheudu haittaa tai vaaraa*”
- Henkilötietolaki (22.4.1999/523) ohjaa vapaaehtoistyöntekijöistä rekisteriä ylläpitävää organisaatiota
- Laki nuorista työntekijöistä (19.11.1993/998)
- Tuloverolaki (30.12.1992/1535) määrittää yleishyödyllisen yhteisön verovelvollisuutta ja vapaaehtoistyöhön liittyviä etuja tai korvauksia
- Elintarvikelaki (13.1.2006/23)

Vapaaehtoistoimintaa tarjoavat tahot

- Vapaaehtoistoiminta kunnissa
- Vapaaehtoistoiminta seurakunnissa
- Vapaaehtoistoiminta yhdistyksissä
- Yksityinen vastikkeeton ja vapaaehtoinen työ
- Muut tahot (yritykset, koulutusorganisaatiot)

Vapaaehtoistoiminta kunnissa

- Vapaaehtoistoiminnan koordinaattorit
- Vapaaehtoistoiminnan keskuskeskukset palveluineen (asiointiapu, puhelinrinki, kerhotoiminta)
- Sovittelutoiminta rikos- ja riita-asioissa
- Työryhmissä ja hankkeissa yhdistysten edustajia (kokemustieto)
- Luottamustoimet
- Esimerkkejä vapaaehtoistyötehtävistä
 - vanhusten palvelutalot (ulkoilukaveri, toimintaryhmän vetäjä, esiintyjä, laulattaja, tapahtumajärjestäjä ja apulainen...)
 - sairaalat
 - päiväkodit (mummu- ja vaaritoiminta)
 - maahanmuuttajien arjen tukena
 - lastensuojelu (tukihenkilö)

Vapaaehtoistoiminta seurakunnissa

- Vapaaehtoisuus on yksi tapa toteuttaa seurakunnan jäsenyyttä ja kokea osallisuutta
- Erilaisia työmuotoja (vammainen työ, maahanmuuttajatyö, retriittityö, ulkoilu- ja laitosystävällisyystoiminta)
- Esimerkkejä vapaaehtoistyötehtävistä
 - kokoontumispaikat / kahvilat
 - kerhot ja viriketoiminta, kirpputorit
 - lähimmäis- / ystävällisyystoiminta
 - kuoro- ja musiikkitoiminta
 - messuavustaja
 - arkunkantaja
 - tempaukset, tapahtumat, keräykset (mm. Yhteisvastuu -keräys)
 - leiriavustaja, isonen
 - kahvinkeittäjä, leipoja
 - luottamustehtävät

Vapaaehtoistoiminta yhdistyksissä

- Patentti- ja rekisterihallituksen (2015) yhdistysluokittelu
 - poliittiset yhdistykset
 - ammattiin ja elinkeinon liittyvät yhdistykset
 - sosiaali- ja terveysalan yhdistykset
 - kulttuurialan yhdistykset (kyläyhdistykset, luonnon-, ympäristön- ja eläinsuojeluyhdistykset)
 - vapaa-ajan yhdistykset (nuorisoyhdistykset)
 - urheilu- ja liikuntayhdistykset
 - uskontoon ja maailmankatsomukseen liittyvät yhdistykset
 - maanpuolustukseen ja kansainvälisiin suhteisiin liittyvät yhdistykset
 - muut yhdistykset (vapaapalokunnat, Martat, eläkeläisyhdistykset, Lions Club)
- Esimerkkejä vapaaehtoistyötehtävistä
 - useita kymmeniä eri toimintamuotoja, kuten lipaskerääjä, tukihenkilö, avustaja, ystävä, leikkilähetti, ryhmänohjaaja, kriisipuhelinpäivystäjä, kirpputorimyyjä, tapahtumajärjestäjä...

Yksityinen vastikkeeton ja vapaaehtoinen työ

- Talkootyö
 - vastikkeettomuus
 - satunnaisuus
 - tavallisen ihmisen tiedot ja taidot riittävät
 - erotettava vastikkeellisesta talkootyöstä
- Naapuriapu
 - vastikkeettomuus
 - satunnaisuus
 - perustuu ystävyyteen, sukulaisuuteen tai naapuruuteen
 - työ pienimuotoisempaa kuin talkootyö

Muut tahot

(yritykset, koulutusorganisaatiot)

- Työyhteisöjen vapaaehtoisohjelmat
 - työnantaja tukee työntekijänsä vapaaehtoistoimintaa yhdistyksessä tai yhteisössä
 - tavoite: työnantaja hyötyy - työntekijä oppii - yhdistys tai yhteisö kehittyy ja voi hyvin
 - Euroopassa nopeimmin kehittyvä vapaaehtoistoiminnan muoto
- Opiskelijavapaaehtoistyö
 - vapaaehtoistoiminta oppimisympäristönä
 - tavoite: vapaaehtoistoiminnan tunnettuuden lisääminen, tiedon tarjoaminen tuleville ammattilaisille mm. yhdistysten toiminnasta ja palveluista sekä verkostoituminen

Tilastotietoa vapaaehtoistoiminnasta

- Taloustutkimus 2015 totesi joka kolmannen suomalaisen tekevän vapaaehtoistyötä, keskimäärin 18 tuntia kuukaudessa
- Vuonna 2009 lähes 30 % suomalaisista yli 10-vuotiaista osallistui vapaaehtoistoimintaan Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimuksen mukaan
 - 45 – 64-vuotiaat eniten
 - lasten ja nuorten osuus vähäistä
 - urheiluseuroissa ja liikuntakerhoissa eniten
 - Länsi-Suomessa aktiivisimmin
- Suomessa aktiivisuus alhaisempaa kuin Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, korkeampaa kuin Saksassa, Irlannissa, Japanissa tai Ranskassa
- EU:n raportti vapaaehtoistoiminnasta vuodelta 2010: Suomessa vapaaehtoistoiminnan osuus bruttokansantuotteesta yli 2 %. Itävallassa ja Alankomaissa osuus suurempi
- Vuonna 2009 vapaaehtoistoiminnan kansantaloudellinen vaikutus arvioitiin 101 – 163 000 000 e suuruiseksi

Minä vapaaehtoistyöntekijänä

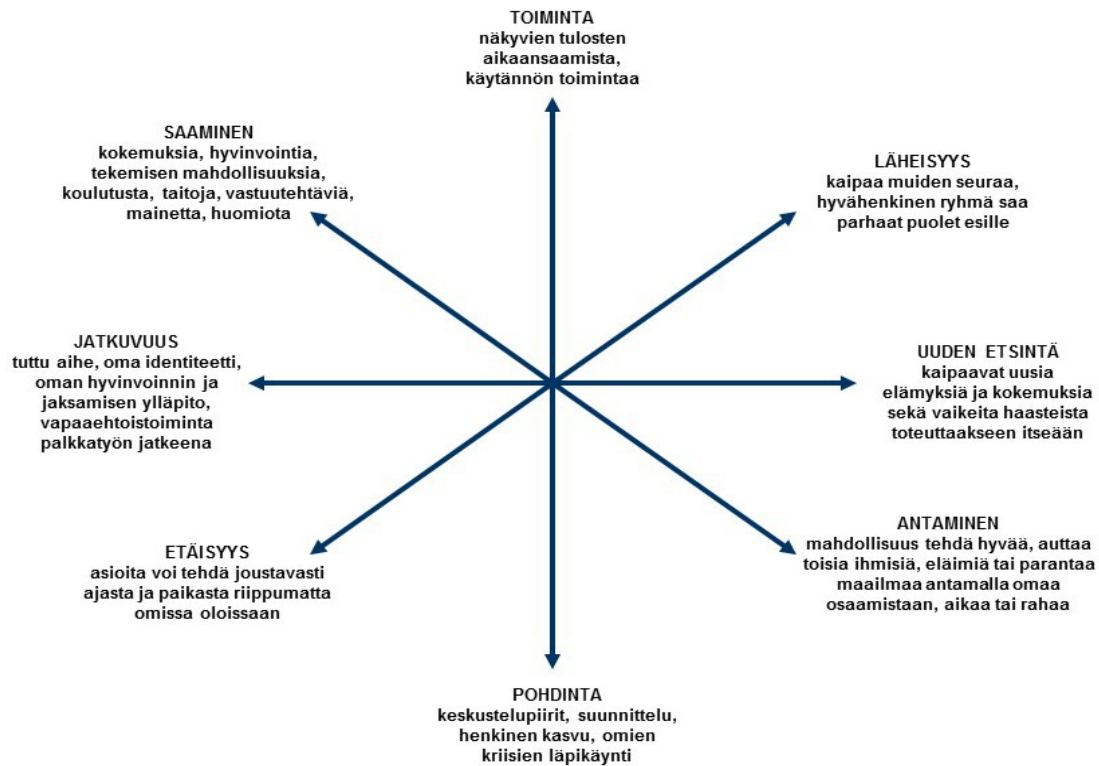
- Omat motiivini
- Omat voimavarani
- Omat arvoni

- Itsetutkiskelua: mitä vapaaehtoistyötä haluan tehdä?
- Pohdiskelua yhdessä organisaation kanssa: mikä on sinulle sopiva vapaaehtoistyö?

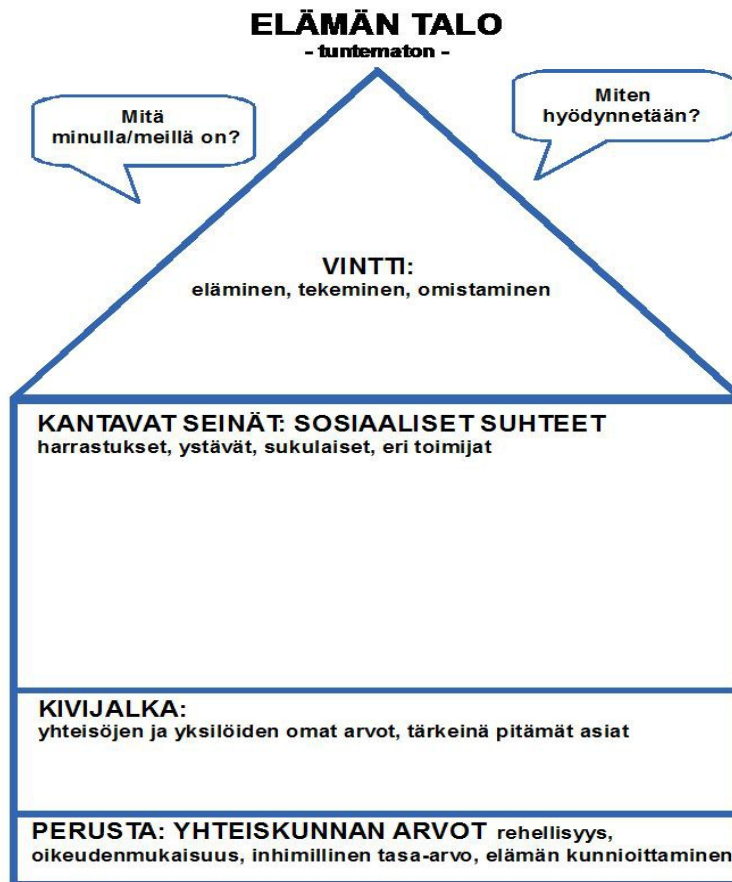

ASKELEENI VAPAAEHTOISUUTEEN

Vapaaehtoistoiminnan motiivit – timanttimalli (Yeung 2005)

Arvojen pohdintaa

Vapaaehtoistoimintaan liittyvää kirjallisuutta ja lisämateriaalia

- Karreinen, L., Halonen, M. & Tennilä, M. (toim.) 2010: 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan
- Kuuluvainen, S. 2015: Vapaaehtoistyön johtaminen. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi ry
- Laimio, A. & Välimäki, S. 2011: Vapaaehtoistoiminta kehittyy
- Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – kaikki käy 2015. Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti. Valtiovarainministeriön raportti – 39/2015
- Willberg, E. 2015: Vapaaehtoistoinnasta iloa monille. Hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt. Sitran selvityksiä 93

- www.demokratia.fi/tietotori/vapaaehtoistyö
- www.kansalaisareena.fi
- www.vapaaehtoiseksi.fi
- www.vapaaehtoistyö.fi
- www.yhteisokeskus.fi/vapaaehtoistoiminta

Lähteet

- Ajankäyttötutkimus 2009. Osallistuminen ja vapaaehtoistyö. Tilastokeskus
- Laasanen, J. 2011: Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Raportteja 70. Helsingin yliopisto
- Mäkelä, S. & Peltonen, E. 2012: Nuorten vapaaehtoistoiminnan käsikirja. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 23
- Satakunnan järjestöstrategia 2035
- Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry 2005: Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto
- Taloustutkimus 2015. Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015. Kansalaisareena ry, Kirkkohallitus ja HelsinkiMissio
- Toimintaohje. Lasten turvallisuutta lisäävät toimintatavat ja vapaaehtoisen rikostaustan selvittäminen 2014. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Taiteen edistämiskeskus, Valo Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry
- Valliluoto, S. 2014: Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4/2014
- Vapaaehtoistyöhön liittyvät lait Suomessa 2013. Vapaaehtoistyöhanke VETY. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy
- Volunteering in the European Union 2010
- Yeung, A. B. 2005: Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus
- www.finlex.fi
- www.kansalaisyhteiskunta.fi
- www.vero.fi

Minä olen...

*Minä uskallan olla se ihminen, joka olen,
keskeneräinen mutta kuitenkin onnellinen,
uuden edessä epävarma ja kuitenkin tiedonhaluinen,
joskus ratkaisun edessä pelokas,
hämmäntynyt ajatusten paljouden keskellä
ja kuitenkin myös pienistä yksityiskohdista haltioitunut!*

*Epäilevä ja empivä, sitten taas rohkea ja vakaa...
Sanoihin mieltynyt, sitten taas vaiteliaana syrjään vetäytynyt.
Joskus rikki revitty ja täynnä ristiriitaisuutta
mutta myös yksipuolinen ja naiivi...*

*Vielä paljon muutakin minä olen... jotain, mitä ei aina osaa kuvailla...
Minä uskallan katsoa itseäni, rakastaa sellaisena kuin olen
ja antaa myös muiden nähdä minut tällaisena
- rakastetaan minua sitten tai ei.*

- Ulrich Schaffer -